HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

10 decembrie 2009 *

În cauza C-345/08,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Verwaltungsgericht Schwerin (Germania), prin decizia din 8 iulie 2008, primită de Curte la 28 iulie 2008, în procedura

Krzysztof Peśla

împotriva

Justizministerium Mecklenburg-Vorpommern,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul J. N. Cunha Rodrigues, președintele Camerei a doua, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a treia, doamna P. Lindh, domnii A. Rosas, U. Lõhmus și A. Ó Caoimh (raportor), judecători,

* Limba de procedură: germana.

avocat general: doamna E. Sharpston,
grefier: doamna C. Strömholm, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 2 iulie 2009,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru domnul Peśla, de B. Kemper, Rechtsanwalt;

— pentru guvernul german, de domnul M. Lumma și de doamna J. Kemper, în calitate de agenți;

— pentru guvernul ceh, de domnul M. Smolek, în calitate de agent;

— pentru guvernul elen, de doamnele E. Skandalou și S. Vodina, în calitate de agenți;

— pentru Irlanda, de domnul D. O'Hagan, în calitate de agent, asistat de domnii M. Collins, SC, și D. Dodd, BL, precum și de doamna K. Keane, BL;

— pentru guvernul maghiar, de doamnele J. Fazekas și K. Veres, precum și de domnul M. Fehér, în calitate de agenți,

— pentru guvernul austriac, de domnul E. Riedl, în calitate de agent;

— pentru guvernul finlandez, de doamna A. Guimaraes-Purokoski, în calitate de agent;

— pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii H. Støvlbæk și M. Adam, precum și de doamna M. Vollkommer, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 39 CE.

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Peśla, resortisant polonez, pe de o parte, și Justizministerium Mecklenburg-Vorpommern (Ministerul Justiției din landul Mecklenburg-Pomerania de Vest), pe de altă parte, în legătură cu refuzul acestuia din urmă de a-l admite, fără a susține un examen de aptitudini la materiile juridice obligatorii pentru probele examenului numit „erstes juristiches Staatsexamen" (primul examen de stat în drept, denumit în continuare „primul examen de stat"), la stagiul de pregătire pentru profesiile juridice în calitate de stagiar în drept („Rechtsreferendar").

Cadrul juridic național

3 Din decizia de trimitere reiese că exercitarea tuturor profesiilor juridice reglementate în Germania necesită, în principiu, obținerea „Befähigung zum Richteramt” (abilitare de a exercita funcțiile de magistrat). Potrivit articolului 5 alineatul 1 din Legea germană privind statutul magistraturii (Deutsches Richtergesetz, denumită în continuare „DRiG”), această abilitare se conferă persoanelor care au promovat primul examen de stat în urma studiilor de drept într-o universitate, precum și al doilea examen juridic de stat în urma unui stagiu de pregătire („Rechtsreferendariat”, denumit în continuare „stagiu de pregătire”).

4 Potrivit articolului 5a alineatul 2 din DRiG, obiectul studiilor universitare – care trebuie efectuate timp de cel puțin doi ani în Germania – constă în materii obligatorii și materii de specialitate opționale. Materiile obligatorii privesc aspectele fundamentale ale dreptului civil, ale dreptului penal, ale dreptului public și ale dreptului procedural, inclusiv materiile care privesc dreptul european, metodologia juridică și aspectele fundamentale ale filozofiei, istoriei și sociologiei. Materiile de specialitate urmăresc completarea studiilor, aprofundarea materiilor obligatorii la care se referă, precum și transmiterea unei abordări interdisciplinare și internaționale a dreptului.

5 Potrivit articolului 5d alineatul 2 prima teză din DRiG, nivelul materiilor care fac obiectul primului examen de stat trebuie să permită încheierea studiului acestora în patru ani și jumătate. Potrivit articolului 5 alineatul 1 din aceeași lege, acest prim examen constă într-un examen universitar din diferite materii de specialitate și într-un examen de stat din materiile obligatorii. Potrivit celei de a treia teze a alineatului 2 menționat, acest din urmă examen este organizat sub formă de probe scrise și orale.

6 Potrivit articolului 5 alineatul 2 din DRiG, trebuie să existe concordanță între conținutul studiilor și cel al stagiului de pregătire. Conform articolului 5b din aceeași lege, stagiul de pregătire are o durată de doi ani și cuprinde afectări de stagiu obligatorii, precum și una sau mai multe afectări de stagiu facultative. Potrivit aceluiași articol,

părțile obligatorii ale acestui stagiu sunt efectuate în cadrul unei instanțe civile ordinare, al parchetului sau al unei instanțe penale, al unei unități administrative și pe lângă un avocat. Conform articolului 5 alineatul 3 prima teză din DRiG, partea scrisă a celui de al doilea examen juridic de stat trebuie să aibă loc între a optsprezecea și a douăzeci și una lună a stagiului de pregătire.

7 Articolul 5b alineatul 4 din DRiG prevede că părțile obligatorii ale stagiului de pregătire durează fiecare trei luni, cu excepția părții de stagiu efectuate pe lângă un avocat, care durează nouă luni.

8 În cadrul acestei formări și în temeiul articolului 10 din Legea privind instanțele (Gerichtsverfassungsgesetz, denumită în continuare „GVG"), stagiarii în drept pot soluționa, sub supravegherea unui judecător, cererile de asistență judiciară, pot audia părțile în cadrul unei proceduri, cu excepția cauzelor penale, pot stabili dovezi și pot ține ședințe. Articolul 142 alineatul 3 din GVG prevede că stagiarilor în drept li se pot încredința sarcini de substitut al unui agent al parchetului, sub supravegherea acestui funcționar.

9 Revine landurilor sarcina de a preciza detaliile acestei reglementări. Potrivit articolului 21 alineatul 3 din Legea landului Mecklenburg-Pomerania de Vest privind formarea juriștilor (Gesetz über die Juristenausbildung im Land Mecklenburg-Vorpommern, denumită în continuare „JAG-M-V"), stagiul de pregătire încheiat de un stagiar în drept este efectuat în cadrul unei formări care are statutul de drept public. Stagiarii în drept primesc un ajutor alimentar lunar în temeiul articolului 21a alineatul 2 din JAG-M-V. În cursul acestui stagiu de pregătire, stagiarii sunt supuși unui control ierarhic și trebuie să respecte instrucțiunile formatorului, potrivit articolului 36 alineatele 1 și 2 din Regulamentul de punere în aplicare a Legii privind formarea juriștilor (Verordnung zur Ausführung des Juristenausbildungsgesetzes, denumit în continuare „JAPO M-V"). În temeiul articolului 24 din JAG-M-V, perioada de formare pregătitoare se încheie în ziua proclamării promovării examenului sau a eșecului la primul examen de restanță.

10 Potrivit articolului 6 alineatul 1 din DRiG, admiterea la stagiul de pregătire este supusă promovării primului examen de stat. Potrivit articolului 112a din aceeași lege, dacă un resortisant al unui stat membru al Uniunii Europene a dobândit în acesta o diplomă universitară în drept care îi permite accesul, în acest stat membru, la o formare postuniversitară de avocat, acesta poate solicita în Germania o declarație de echivalență a acestei diplome universitare cu primul examen de stat. În cazul obținerii acestei declarații de echivalență, persoana interesată este admisă la stagiul de pregătire.

11 Din dosar reiese că articolul 112a din DRiG, intitulat „Aprecierea echivalenței în vederea admiterii la stagiul de pregătire pentru profesiile juridice", a fost adoptat în urma Hotărârii Curții din 13 noiembrie 2003, Morgenbesser (C-313/01, Rec., p. I-13467). Acest articol prevede:

„(1) Resortisanții unui stat membru al Uniunii Europene, ai unui alt stat parte la Acordul privind Spațiul Economic European sau ai Elveției, titulari ai unei diplome universitare în drept dobândite în unul dintre aceste state și care permite accesul, în respectivul stat, la formarea postuniversitară pentru profesia de avocat european, în conformitate cu articolul 1 din Legea privind activitatea avocaților europeni în Germania, sunt admiși, la cerere, la stagiul de pregătire, în condițiile în care cunoștințele și capacitățile acestora corespund celor certificate de promovarea examenului de stat la materiile obligatorii în sensul articolului 5 alineatul 1.

(2) Examinarea cunoștințelor și a capacităților impuse la alineatul (1) ia în considerare diploma universitară și atestatele prezentate, în special diplomele, rezultatele la examene sau orice alt document care atestă capacități sau o experiență profesională relevantă. Dacă examinarea în cauză nu indică o echivalență sau indică numai o echivalență parțială, se poate efectua la cerere un examen de aptitudini.

(3) Examenul de aptitudini este un examen de stat care trebuie susținut în limba germană, care are în vedere cunoștințele necesare de drept german și care are ca scop

aprecierea capacității candidatului de a efectua cu succes stagiul de pregătire juridică. Materiile examinate sunt dreptul civil, dreptul penal și dreptul public, precum și drepturile procedurale corespunzătoare acestora. Probele scrise ale examenului de stat la materiile obligatorii trebuie susținute în domeniile juridice enumerate în a doua teză a căror suficientă stăpânire nu a fost deja examinată în cadrul examenului prevăzut la alineatul 2 prima teză.

(4) Candidatul este declarat admis în urma examenului de aptitudini atunci când:

1. trece numărul de probe necesare promovării examenului de stat la materiile obligatorii, potrivit dreptului landului în care se desfășoară examenul, fiind însă necesar ca acest număr să fie cel puțin egal cu jumătate din probele prevăzute în cadrul examenului de stat respectiv, și

2. trece probe în cel puțin două dintre domeniile juridice enumerate la alineatul 3 a doua teză, dintre care cel puțin o probă în domeniul dreptului civil.

Dacă, în cadrul examinării în sensul alineatului 2 prima teză, s-a constatat deja stăpânirea suficientă a unuia dintre domeniile juridice enumerate la alineatul 3 a doua teză, se consideră că probele în acest domeniu au fost trecute.

(5) O restanță la o probă de aptitudini mai poate fi susținută o dată.

(6) Declarația de echivalență în sensul alineatului 1 echivalează cu promovarea primului examen de stat în sensul articolului 5 alineatul 1.

[…]”

Acțiunea principală și întrebările preliminare

12 În luna decembrie 2003, domnul Peśla și-a încheiat studiile universitare în cadrul Facultății de Drept a Universității din Poznań (Polonia), obținând diploma de licență („magister”). În luna ianuarie 2005, Facultatea de Drept a Universității din Frankfurt an der Oder (Germania), în cadrul căreia, începând cu anul 1998, a urmat studii concomitent cu cele urmate în Polonia, i-a conferit, în urma unui program de formare juridică germano-poloneză, titlul academic de „Master of German and Polish Law” și, în luna februarie 2005, titlul academic de „Bachelor of German and Polish Law”.

13 În luna noiembrie 2005, domnul Peśla a formulat o cerere de admitere la stagiul de pregătire pentru profesiile juridice din landul Mecklenburg-Pomerania de Vest. În susținerea cererii sale, acesta s-a referit la Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, prezentând totodată alte piese justificative, de exemplu, credite privind diferite programe de studii, precum și documente care atestă experiența sa profesională, cursurile și formările urmate.

14 Prin decizia din 27 martie 2007, Justizministerium Mecklenburg-Vorpommern a respins cererea având ca obiect obținerea unei declarații de echivalență în sensul articolului 112a din DRiG. În opinia sa, criteriul care permite aprecierea echivalenței este dobândirea cunoștințelor necesare pentru promovarea primului examen de stat la materiile obligatorii în sensul articolului 5 alineatul 1 din aceeași lege. Cunoștințele de

drept străin nu pot fi recunoscute ca echivalente, având în vedere diferențele existente în raport cu dreptul german. Pe de altă parte, potrivit acestei decizii de respingere, cunoștințele de drept german necesare pentru creditele obținute de domnul Peśla în cadrul programului de Master of German and Polish Law au un nivel net inferior celui al probelor scrise la primul examen de stat la materiile obligatorii.

15 În decizia de respingere menționată se precizează totuși că domnul Peśla ar putea, dacă solicită acest lucru, să participe la un examen de aptitudini în conformitate cu articolul 112a alineatul 3 din DRiG.

16 La 27 aprilie 2007, domnul Peśla a formulat o acțiune împotriva deciziei din 27 martie 2007 în fața instanței de trimitere. În susținerea acestei acțiuni, domnul Peśla arată în principal că aprecierea echivalenței efectuată de Justizministerium Mecklenburg-Vorpommern este contrară criteriilor dezvoltate în jurisprudența Curții. Dacă criteriul de apreciere care trebuie luat în considerare ar fi cunoștințele și capacitățile de drept german, astfel cum se impun pentru primul examen de stat, o diplomă străină nu ar putea în niciun caz să îndeplinească acest criteriu, dat fiind că dreptul german nu este în general predat în celelalte state membre.

17 În subsidiar, domnul Peśla impută deciziei de respingere menționate faptul că nu a luat suficient în considerare cunoștințele pe care acesta le-a dobândit în Germania în cadrul studiilor, al stagiilor, al activității sale în serviciul a două catedre universitare, precum și al seminarelor.

18 Justizministerium Mecklenburg-Vorpommern arată că decizia de respingere atacată este justificată. În opinia acestuia, echivalența cunoștințelor dobândite nu poate fi admisă.

19 În aceste condiții, considerând că soluționarea litigiului cu care a fost sesizat depinde de condițiile cărora articolul 39 CE le supune o declarație de echivalență în sensul articolului 112a alineatele 1, 2 și 6 din DRiG, Verwaltungsgericht Schwerin a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Este compatibil cu articolul 39 CE faptul că o declarație de echivalență în sensul articolului 112a alineatele 1 și 2 din [DRiG] nu se acordă decât dacă reiese din documentele prezentate că resortisantul comunitar dispune de aceleași cunoștințe și capacități precum cele evaluate în cadrul examenului (juridic german) la materiile obligatorii în sensul articolului 5 alineatul 1 din [DRiG]?

2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare:

Articolul 39 CE prevede că singurul criteriu al unei aprecieri a echivalenței conform dreptului comunitar este aspectul dacă diploma universitară a resortisantului comunitar, obținută în Uniunea Europeană, însoțită de celelalte atestate de formări sau de experiență profesională, este comparabilă, din punctul de vedere al nivelului de formare (intelectuală) și al eforturilor depuse în acest sens, cu [primul examen de stat]?

3) În cazul unui răspuns negativ la a doua întrebare:

Este compatibil cu articolul 39 CE faptul că declarația de echivalență în sensul articolului 112a alineatele 1 și 2 din [DRiG] se întemeiază, desigur, din punctul de vedere al conținutului, pe materiile obligatorii ale primului examen de stat (juridic german), dar că, în raport cu formarea juridică deja dobândită cu succes în altă parte pe teritoriul Comunității, sunt impuse doar exigențe ușor «scăzute»?"

Cu privire la întrebările preliminare

20 Primele două întrebări, care trebuie examinate împreună, privesc cunoștințele care trebuie considerate element de referință pentru a aprecia dacă autorul unei cereri de admitere directă, fără a susține probele prevăzute în acest sens, la un stagiu de pregătire pentru profesiile juridice are un nivel de cunoștințe echivalent cu cel necesar în mod normal pentru a avea acces la un astfel de stagiu în statul membru respectiv. Astfel, prima întrebare privește aspectul dacă aceste cunoștințe trebuie să se refere la dreptul statului membru gazdă, în timp ce a doua întrebare urmărește să se stabilească dacă se poate considera în schimb că, atât din punctul de vedere al nivelului de formare, cât și al timpului și al eforturilor depuse în acest sens, cunoștințele de drept al unui alt stat membru sunt echivalente cu cunoștințele necesare pentru a avea acces la stagiul de pregătire pentru profesiile juridice în statul membru gazdă.

21 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă este posibil ca dreptul comunitar să impună ca nivelul cunoștințelor de drept al statului membru gazdă necesare în vederea admiterii la stagiul juridic pregătitor care precedă în mod obligatoriu al doilea examen juridic de stat și admiterea la profesiile juridice să fie diminuat într-o anumită măsură în vederea promovării liberei circulații a persoanelor.

Cu privire la primele două întrebări

22 Pentru a răspunde la primele două întrebări, trebuie amintit de la bun început că o persoană care se află în situația domnului Peśla nu se poate prevala, în acțiunea principală, de dreptul comunitar derivat în scopul recunoașterii calificărilor sale academice și a experienței sale profesionale în vederea admiterii la partea practică a formării necesare pentru a avea acces la profesiile juridice în Germania.

23 Astfel, Directiva 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea (JO L 77, p. 36, Ediție specială, 06/vol. 3, p. 24) privește numai avocatul pe deplin calificat, numit ca atare în statul său membru de origine (a se vedea Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, punctul 45). În plus, din dosar reiese că exercitarea activităților de stagiar în drept este concepută ca reprezentând partea practică a formării necesare pentru a avea acces la profesiile juridice germane. Rezultă că această activitate nu poate fi calificată drept „profesie reglementată" în sensul Directivei 89/48/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durata minimă de trei ani (JO 1989, L 19, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 76), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2001/19/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 14 mai 2001 (JO L 206, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 60), separabilă de profesiile juridice germane propriu-zise, precum cea de avocat (a se vedea, prin analogie, Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, punctele 46-55).

24 Or, astfel cum a fost confirmat în cursul ședinței, la data faptelor din acțiunea principală, domnul Peśla nu obținuse calificarea profesională necesară pentru a avea acces la profesia de avocat în Polonia.

25 Din jurisprudența Curții reiese că atât articolul 39 CE, care este menționat în mod explicit în întrebările adresate, cât și articolul 43 CE sunt de natură să se aplice unei situații precum cea în cauză în acțiunea principală.

26 În primul rând, din dosar, în special din observațiile guvernului german, reiese că, pe de o parte, stagiarii în drept utilizează în practică, în cadrul stagiului lor, cunoștințele dobândite în cursul studiilor și contribuie astfel, sub coordonarea îndrumătorului de stagiu, la activitățile efectuate de acesta din urmă și că, pe de altă parte, aceștia primesc pe timpul formării lor o remunerație sub forma unui ajutor alimentar lunar. În această privință, Curtea a apreciat deja că, dat fiind că stagiarii în drept exercită o activitate salariată reală și efectivă, trebuie considerați lucrători în sensul articolului 39 CE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 martie 2005, Kranemann, C-109/04, Rec., p. I-2421, punctele 12-18).

27 În al doilea rând, stagiul de pregătire prevăzut de reglementarea germană constituie o formare și o condiție prealabilă necesare pentru a avea acces, printre altele, la profesia de avocat în Germania, profesie reglementată căreia i se aplică articolul 43 CE (a se vedea, prin analogie, Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, punctul 60).

28 Trebuie arătat în plus că aplicarea acestor două articole nu poate fi exclusă în acțiunea principală pe temeiul excepțiilor prevăzute la articolul 39 alineatul (4) CE pentru „încadrarea în administrația publică” și, respectiv, la articolul 45 primul paragraf CE pentru „activități care sunt asociate [într-un stat membru], chiar și cu titlu ocazional, exercitării autorității publice”.

29 Astfel, pe de o parte, în măsura în care stagiarul în drept realizează o parte din stagiu în afara sectorului public, este suficient să se amintească faptul că noțiunea „încadrare în administrația publică” nu cuprinde încadrarea în serviciul unui particular sau al unei persoane juridice de drept privat, indiferent de sarcinile care îi revin angajatului (a se vedea Hotărârea din 29 octombrie 1998, Comisia/Spania, C-114/97, Rec., p. I-6717, punctul 33, precum și Hotărârea Kranemann, citată anterior, punctul 19).

30 Dacă în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Kranemann, citată anterior, era vorba despre o parte a stagiului de pregătire menționat care trebuia efectuată în afara sectorului public, trebuie arătat că, în măsura în care un stagiar în drept realizează o parte a formării sale în cadrul unei instanțe civile ordinare, al unei unități administrative, al parchetului sau al unei instanțe penale, acest stagiar, astfel cum a subliniat guvernul german în cadrul ședinței, acționează conform instrucțiunilor și sub supravegherea unui îndrumător de stagiu, astfel cum reiese de altfel din dispozițiile GVG și ale JAPO M-V citate la punctele 8 și 9 din prezenta hotărâre.

31 Prin urmare, activitatea unui stagiar în drept nu poate intra în domeniul de aplicare al excepției prevăzute la articolul 39 alineatul (4) CE, întrucât această excepție nu se aplică încadrării care, deși depinde de stat sau de alte organisme de drept public, nu implică însă recurgerea la sarcini care revin administrației publice propriu-zise (a se vedea în

special Hotărârea din 17 decembrie 1980, Comisia/Belgia, 149/79, Rec., p. 3881, punctul 11, precum și Hotărârea din 30 septembrie 2003, Anker și alții, C-47/02, Rec., p. I-10447, punctul 59).

32 Pe de altă parte, derogarea prevăzută la articolul 45 primul paragraf CE trebuie restrânsă la activitățile care, prin ele însele, constituie o participare directă și specifică la exercitarea autorității publice (a se vedea în special Hotărârea din 21 iunie 1974, Reyners, 2/74, Rec., p. 631, punctul 45, Hotărârea din 13 iulie 1993, Thijssen, C-42/92, Rec., p. I-4047, punctul 8, și Hotărârea din 31 mai 2001, Comisia/Italia, C-283/99, Rec., p. I-4363, punctul 20).

33 Prin urmare, pentru motive similare celor expuse la punctul 30 din prezenta hotărâre, activitățile unui stagiar în drept, chiar atunci când sunt efectuate în sectorul public, nu intră în domeniul de aplicare al excepției prevăzute la articolul 45 primul paragraf CE (a se vedea de asemenea, prin analogie, Hotărârea Thijssen, citată anterior, punctele 22 și 23).

34 Trebuie arătat totodată că, în lipsa armonizării condițiilor de acces la o profesie, statele membre sunt îndreptățite să definească cunoștințele și calificările necesare exercitării acestei profesii și să impună prezentarea unei diplome care atestă deținerea acestor cunoștințe și calificări (a se vedea Hotărârea din 15 octombrie 1987, Heylens și alții, 222/86, Rec., p. 4097, punctul 10, Hotărârea din 7 mai 1991, Vlassopoulou, C-340/89, Rec., p. I-2357, punctul 9, precum și Hotărârea din 7 mai 1992, Aguirre Borrell și alții, C-104/91, Rec., p. I-3003, punctul 7).

35 Este însă necesar să se amintească faptul că dreptul comunitar stabilește limite ale exercitării acestei competențe de către statele membre, în măsura în care dispozițiile naționale adoptate în această privință nu pot constitui un obstacol nejustificat în calea exercitării efective a libertăților fundamentale garantate prin articolele 39 CE și 43 CE (a se vedea Hotărârea Heylens și alții, citată anterior, punctul 11, precum și Hotărârea din 31 martie 1993, Kraus, C-19/92, Rec., p. I-1663, punctele 28 și 32).

36 În această privință, din jurisprudența Curții reiese că norme naționale care stabilesc condiții de calificare, chiar aplicate fără discriminare pe criterii legate de cetățenie, pot avea ca efect împiedicarea exercitării libertăților fundamentale menționate dacă normele naționale în cauză fac abstracție de cunoștințele și de calificările deja dobândite de persoana interesată într-un alt stat membru (a se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior Vlassopoulou, punctul 15, și Kraus, punctul 32, Hotărârea din 22 martie 1994, Comisia/Spania, C-375/92, Rec., p. I-923, punctul 18, și Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, punctele 61 și 62).

37 Rezultă că autoritățile unui stat membru sunt obligate, atunci când examinează cererea unui resortisant al unui alt stat membru care are ca obiect obținerea accesului la o perioadă de formare practică în vederea exercitării ulterioare a unei profesii reglementate, să ia în considerare calificarea profesională a persoanei interesate realizând o comparație între, pe de o parte, calificarea atestată de diplomele, de certificatele și de celelalte titluri ale sale, precum și de experiența sa profesională relevantă și, pe de altă parte, calificarea profesională impusă de legislația națională (a se vedea în acest sens în special Hotărârile citate anterior Vlassopoulou, punctul 16, și Morgenbesser, punctele 57 și 58).

38 Această jurisprudență este expresia unui principiu inerent libertăților fundamentale consacrate prin Tratatul CE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 septembrie 2000, Hocsman, C-238/98, Rec., p. I-6623, punctul 24, și Hotărârea din 22 ianuarie 2002, Dreessen, C-31/00, Rec., p. I-663, punctul 25). Astfel, după cum decurge în special din cuprinsul punctului 61 din Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, analiza nu diferă după cum este invocată libera circulație a lucrătorilor sau libertatea de stabilire pentru a se opune unui refuz, precum cel în cauză în acțiunea principală, de a admite un candidat dintr-un alt stat membru decât Republica Federală Germania la stagiul de pregătire fără susținerea examenului de aptitudini la materiile juridice obligatorii pentru primul examen de stat.

39 Astfel cum a apreciat în mod repetat Curtea, procedura examinării comparative evocate la punctul 37 din prezenta hotărâre trebuie să permită autorităților statului membru gazdă să se asigure în mod obiectiv că diploma străină atestă, în beneficiul titularului său, cunoștințe și calificări, dacă nu identice, cel puțin echivalente celor atestate de diploma națională. Această apreciere a echivalenței titlului străin trebuie făcută exclusiv ținând seama de gradul cunoștințelor și al calificărilor a cărui prezumție o permite acesta în beneficiul titularului, având în vedere natura și durata studiilor și a formării practice aferente (a se vedea Hotărârile citate anterior Heylens și alții,

punctul 13, Vlassopoulou, punctul 17, Aguirre Borrell și alții, punctul 12, Hotărârea din 22 martie 1994, Comisia/Spania, citată anterior, punctul 13, precum și Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, punctul 68).

40 Dacă această examinare comparativă a diplomelor determină constatarea corespondenței dintre cunoștințele și calificările atestate de diploma străină și cele impuse de dispozițiile naționale, statul membru trebuie să admită că această diplomă îndeplinește condițiile impuse de acestea. Dacă, în schimb, comparația nu evidențiază decât o corespondență parțială între aceste cunoștințe și calificări, statul membru gazdă este îndreptățit să impună ca persoana interesată să demonstreze că a dobândit cunoștințele și calificările lipsă (a se vedea Hotărârile citate anterior Vlassopoulou, punctul 19, Aguirre Borrell și alții, punctul 14, Hotărârea din 8 iulie 1999, Fernández de Bobadilla, C-234/97, Rec., p. I-4773, punctul 32, Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, punctul 70, și Hotărârea din 7 octombrie 2004, Markopoulos și alții, C-255/01, Rec., p. I-9077, punctele 64 și 65).

41 În această privință, revine autorităților naționale competente sarcina de a aprecia valoarea cunoștințelor dobândite în statul membru gazdă, fie în cadrul unui ciclu de studii, fie al unei experiențe practice, în scopul stabilirii însușirii cunoștințelor lipsă (Hotărârile citate anterior Vlassopoulou, punctul 20, Fernández de Bobadilla, punctul 33, și Morgenbesser, punctul 71).

42 Întemeindu-se pe jurisprudența expusă în cadrul celor trei puncte precedente din această hotărâre, și în special la punctul 68 și în prima teză a punctului 70 din Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, domnul Peśla arată că, în scopul aplicării unei dispoziții naționale precum articolul 112a alineatele 1 și 2 din DRiG în conformitate cu dreptul comunitar, trebuie să se țină seama în principal de cunoștințele și de calificările dobândite în statul membru de origine, în speță Republica Polonă, și, dacă este cazul, să se ia în considerare numai în subsidiar cunoștințele și calificările de drept al statului membru gazdă dobândite, în speță Republica Federală Germania. Domnul Peśla consideră că, dacă elementul de referință în scopul comparației care trebuie efectuată ar fi cunoștințele și capacitățile de drept german, o diplomă străină nu ar putea în niciun caz să îndeplinească condițiile impuse, dat fiind că dreptul german nu se predă în general în celelalte state membre. Astfel, în opinia sa, libera circulație ar fi exclusă în

practică pentru tinerii juriști care au dobândit calificări în alt stat membru decât Republica Federală Germania.

43 Această argumentație se întemeiază pe o lectură greșită a jurisprudenței pe care se bazează.

44 Astfel, potrivit acestei jurisprudențe, în cadrul examinării comparative expuse la punctele 37 și 39-41 din prezenta hotărâre, un stat membru poate lua în considerare diferențe obiective care privesc atât cadrul juridic al profesiei în cauză în statul membru de proveniență, cât și domeniul de activitate al acesteia. În cazul profesiei de avocat, un stat membru este, așadar, îndreptățit să efectueze o examinare comparativă a diplomelor ținând seama de diferențele evidențiate între ordinile juridice naționale în cauză (a se vedea Hotărârile citate anterior Vlassopoulou, punctul 18, și Morgenbesser, punctul 69).

45 Astfel cum reiese din jurisprudența citată la punctul 37 din prezenta hotărâre, și contrar susținerilor domnului Peśla, cunoștințele atestate de diploma conferită într-un alt stat membru și calificările și/sau experiența profesională obținute în alte state membre, precum și experiența dobândită în statul membru în care candidatul solicită să se înscrie trebuie examinate în raport cu calificarea profesională impusă de reglementarea statului membru gazdă (a se vedea de asemenea în acest sens Hotărârea Aguirre Borrell și alții, citată anterior, punctul 11, Hotărârea din 1 februarie 1996, Aranitis, C-164/94, Rec., p. I-135, și Hotărârile citate anterior Dreessen, punctul 24, și Morgenbesser, punctul 67).

46 Astfel, simplul fapt că studiile juridice efectuate cu privire la dreptul unui prim stat membru ar putea fi considerate comparabile, atât din punctul de vedere al nivelului formării primite, cât și al timpului și al eforturilor depuse în acest sens, cu studiile care au vocație să confere cunoștințele atestate de calificarea impusă într-un alt stat membru nu ar putea în sine determina, în cadrul examinării comparative expuse la punctele 37 și 39-41 din prezenta hotărâre, o obligație de a nu privilegia cunoștințele impuse de dispozițiile naționale ale statului membru în care candidatul solicită să beneficieze de

formarea profesională necesară pentru a avea acces la profesiile juridice, ci pe cele – care privesc în esență dreptul primului stat membru – atestate prin calificările obținute în acest din urmă stat. Astfel, după cum a constatat instanța de trimitere, o argumentație precum cea susținută în principal de domnul Peśla, împinsă până la ultimele sale consecințe, ar însemna să se admită că un candidat ar putea avea acces la stagiul de pregătire fără a avea nici cele mai mici cunoștințe atât de drept german, cât și de limba germană.

47 Pe de altă parte, în măsura în care domnul Peśla arată, în subsidiar, că Justizministerium Mecklenburg-Vorpommern a luat în considerare în mod insuficient cunoștințele de drept german pe care acesta le-a dobândit în cursul programului universitar efectuat în Germania, este suficient să se amintească faptul că, în speță, nu revine Curții sarcina de a stabili dacă autoritățile germane sunt îndreptățite să considere insuficiente piese justificative precum cele care le-au fost prezentate de domnul Peśla.

48 Având în vedere considerațiile precedente, trebuie să se răspundă la primele două întrebări că articolul 39 CE trebuie interpretat în sensul că, în scopul efectuării unei aprecieri a echivalenței formărilor în urma unei cereri de admitere directă, fără susținerea probelor prevăzute în acest sens, la un stagiu de pregătire pentru profesiile juridice, cunoștințele care trebuie considerate element de referință sunt cele atestate de calificarea necesară în statul membru în care candidatul solicită să aibă acces la un astfel de stagiu.

Cu privire la a treia întrebare

49 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă, în vederea examinării echivalenței care trebuie efectuată în conformitate cu punctele 37 și 39-41 din prezenta hotărâre, trebuie diminuat, chiar și într-o mică măsură, nivelul cunoștințelor necesare de drept al statului membru gazdă pentru a conferi un efect util articolului 39 CE.

50 În această privință, efectul util al articolului 39 CE nu impune ca accesul la o activitate profesională într-un stat membru să fie supus unor cerințe inferioare celor impuse în mod normal resortisanților acestui stat.

51 Prin intermediul jurisprudenței menționate la punctele 34-41, 44 și 45 din prezenta hotărâre, Curtea a recunoscut necesitatea de a concilia cerințele calificărilor impuse pentru exercitarea unei profesii determinate cu imperativele exercitării efective a libertăților fundamentale garantate de articolele 39 CE și 43 CE (a se vedea în această privință în special Hotărârea Heylens și alții, citată anterior, punctul 13).

52 Astfel, din această jurisprudență reiese că examinarea echivalenței evocate la punctul 39 din prezenta hotărâre trebuie efectuată în raport cu ansamblul formării, academice și profesionale, pe care persoana interesată o poate valorifica, în scopul de a aprecia dacă acest ansamblu poate fi considerat că îndeplinește, chiar și parțial, condițiile impuse pentru a avea acces la activitatea în cauză (a se vedea în acest sens în special Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, punctele 66 și 67). Dacă această examinare comparativă indică faptul că ansamblul menționat nu îndeplinește decât parțial aceste condiții, statul membru gazdă este îndreptățit, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 40 din prezenta hotărâre, să solicite ca persoana interesată să demonstreze că a dobândit cunoștințele și calificările lipsă.

53 Faptul că un stat membru gazdă trebuie astfel să țină seama de cunoștințele care corespund numai parțial celor atestate de calificarea profesională impusă de legislația națională a acestui stat membru, și aceasta altfel decât pe calea probelor care precedă acordarea acestei calificări, contribuie deja la facilitarea liberei circulații a persoanelor astfel cum este înscrisă în special la articolul 39 CE. Așadar, în absența unei astfel de obligații, lipsa diplomei solicitate în mod normal resortisanților statului membru gazdă ar putea constitui, ca atare, un obstacol determinant în calea accesului la profesiile juridice ale acestui stat membru (a se vedea în această privință Hotărârea Morgenbesser, citată anterior, punctele 64-67).

54 Prin urmare, nu poate fi primită argumentația domnului Peśla potrivit căreia articolul 39 CE ar fi golit de sens dacă statul membru gazdă ar putea solicita

candidatului același nivel de cunoștințe de drept național al acestui stat precum cel atestat prin calificarea profesională necesară în acest stat pentru a avea acces la profesiile menționate.

55 Pe de altă parte, din dosar reiese că se așteaptă din partea stagiarului în drept, de la începutul stagiului de pregătire, să își sprijine îndrumătorul și să exercite activități practice sub îndrumarea acestuia. În acest scop, s-ar putea considera indispensabil ca acest stagiar să dispună, dinainte de punerea în aplicare a capacităților sale juridice în cadrul unor astfel de activități practice, de același nivel de cunoștințe privind organizarea juridică germană precum cel atestat de primul examen de stat la materiile obligatorii. În orice caz, pare foarte dificil, în special având în vedere caracterul progresiv al procesului de formare, să se dobândească, în timpul prevăzut, cunoștințele necesare pentru a susține, cu o speranță rezonabilă de promovare, al doilea examen juridic de stat.

56 Cu toate acestea, chiar dacă articolul 39 CE nu impune, prin el însuși, o diminuare a nivelului cunoștințelor de drept al statului membru gazdă necesar în situații precum cea din acțiunea principală, trebuie amintit că acest articol nu poate fi interpretat ca lipsind statele membre de posibilitatea de a realiza o scădere a nivelului de exigență în ceea ce privește calificarea impusă.

57 Rezultă că, atunci când autoritățile unui stat membru examinează cererea unui resortisant al unui alt stat membru care are ca obiect obținerea accesului la o perioadă de formare practică în vederea exercitării ulterioare a unei profesii juridice reglementate, precum un stagiu de pregătire, articolul 39 CE nu impune, prin el însuși, ca aceste autorități să solicite din partea candidatului, în cadrul examinării echivalenței impuse de dreptul comunitar, numai un nivel de cunoștințe juridice inferior celor atestate de calificarea necesară în acest stat membru pentru a avea acces la o astfel de perioadă de formare practică, fără însă ca articolul menționat să se opună unei interpretări suple a unei astfel de calificări.

58 Cu toate acestea, trebuie ca, în practică, posibilitatea unei recunoașteri parțiale, precum cea evocată în special la punctul 58 din prezenta hotărâre, să nu rămână doar fictivă.

59 În această privință, în cazul în care comparația dintre calificările candidaților în cauză și cunoștințele necesare nu ar indica decât o corespondență parțială, statul membru gazdă nu este în mod necesar îndreptățit să solicite în toate aceste situații susținerea unor examene de aptitudini de aceeași anvergură, indiferent de întinderea, mai mică sau mai mare, a cunoștințelor parțiale constatate. Astfel, lipsa unei repartizări corespunzătoare a materiilor care fac obiectul examinării comparative prevăzute la punctul 37 din prezenta hotărâre ar putea determina ca, în realitate, să fie exclusă în practică o recunoaștere parțială a calificărilor dobândite, astfel încât persoanele interesate ar trebui să demonstreze ulterior că au dobândit nu numai cunoștințele lipsă, ci și pe cele care pot fi recunoscute – și aceasta la nivelul impus – în cadrul examinării comparative menționate.

60 Cu toate acestea, trebuie precizat că, în măsura în care promovarea examenelor juridice naționale, precum primul examen de stat, este dovada dobândirii unor cunoștințe extinse și totodată aprofundate în domeniile juridice date, cerința de repartizare care decurge din cuprinsul punctului precedent nu poate avea drept consecință ca simple cunoștințe punctuale privind anumite aspecte din aceste domenii să fie suficiente pentru a îndreptăți persoana interesată să solicite recunoașterea parțială a calificărilor sale.

61 În acțiunea principală, revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă regimul instituit prin articolul 112a din DRiG, astfel cum este aplicat de autoritățile naționale competente, oferă persoanelor care au cunoștințe suficient de aprofundate și de extinse dintr-un important subansamblu al materiilor care – împreună – fac obiectul examinării comparative prevăzute la alineatele 1 și 2 ale articolului menționat posibilitatea de a fi scutite de obligația de a susține toate probele prevăzute la alineatul 3 al aceluiași articol.

62 Cu privire la acest punct, trebuie arătat că, drept răspuns la o întrebare adresată de Curte în cadrul ședinței, guvernul german a indicat că, în cazul în care candidatul ar fi dobândit, de exemplu, cunoștințe de drept civil german corespunzătoare nivelului impus de examinarea comparativă prevăzută la articolul 112a alineatele 1 și 2 din DRiG, fără însă a putea demonstra cunoștințe de același nivel privind codul de procedură civilă german, probele de aptitudini prevăzute la alineatul 3 al articolului menționat ar putea să aibă ca obiect numai dreptul german de procedură civilă.

63 Pe de altă parte, este necesar să se arate că examinarea cunoștințelor și a capacităților prevăzută la articolul 112a din DRiG pare efectiv mai puțin exigentă în practică decât primul examen de stat. Astfel, din dosar reiese că, spre deosebire de un licențiat în drept care și-a efectuat studiile în Germania, un candidat care provine dintr-un alt stat membru nu este obligat să susțină nici probele la materiile de specialitate, nici probele orale.

64 În aceste condiții, la prima vedere, nu pare ca, în cadrul regimului instituit prin articolul 112a din DRiG, posibilitatea unei recunoașteri parțiale a cunoștințelor dobândite, precum cea evocată în special la punctul 52 din prezenta hotărâre, să fie doar fictivă, ceea ce revine însă spre verificare instanței de trimitere, singura competentă să se pronunțe asupra interpretării dreptului intern.

65 Având în vedere toate cele de mai sus, trebuie să se răspundă la a treia întrebare că articolul 39 CE trebuie interpretat în sensul că, atunci când autoritățile competente ale unui stat membru examinează cererea unui resortisant al unui alt stat membru care are ca obiect obținerea accesului la o perioadă de formare practică în vederea exercitării ulterioare a unei profesii juridice reglementate, precum un stagiu de pregătire, acest articol nu impune, prin el însuși, ca aceste autorități să solicite din partea candidatului, în cadrul examinării echivalenței impuse de dreptul comunitar, numai un nivel de cunoștințe juridice inferior celor atestate de calificarea necesară în acest stat membru pentru a avea acces la o astfel de perioadă de formare practică. Este însă necesar să se precizeze că, pe de o parte, articolul menționat nici nu se opune unei astfel de scăderi a nivelului de exigență în ceea ce privește calificarea cerută și că, pe de altă parte, trebuie ca, în practică, posibilitatea unei recunoașteri parțiale a cunoștințelor certificate prin

calificările dovedite de persoana interesată să nu rămână doar fictivă, ceea ce revine instanței de trimitere să verifice.

Cu privire la cheltuielile de judecată

66 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

1) **Articolul 39 CE trebuie interpretat în sensul că, în scopul efectuării unei aprecieri a echivalenței formărilor în urma unei cereri de admitere directă, fără susținerea probelor prevăzute în acest sens, la un stagiu de pregătire pentru profesiile juridice, cunoștințele care trebuie considerate element de referință sunt cele atestate de calificarea necesară în statul membru în care candidatul solicită să aibă acces la un astfel de stagiu.**

2) **Articolul 39 CE trebuie interpretat în sensul că, atunci când autoritățile competente ale unui stat membru examinează cererea unui resortisant al unui alt stat membru care are ca obiect obținerea accesului la o perioadă de formare practică în vederea exercitării ulterioare a unei profesii juridice reglementate, precum stagiul de pregătire pentru profesiile juridice din Germania, acest articol nu impune, prin el însuși, ca aceste autorități să solicite din partea candidatului, în cadrul examinării echivalenței impuse de dreptul comunitar,**

numai un nivel de cunoștințe juridice inferior celor atestate de calificarea necesară în acest stat membru pentru a avea acces la o astfel de perioadă de formare practică. Este însă necesar să se precizeze că, pe de o parte, articolul menționat nici nu se opune unei astfel de scăderi a nivelului de exigență în ceea ce privește calificarea cerută și că, pe de altă parte, trebuie ca, în practică, posibilitatea unei recunoașteri parțiale a cunoștințelor certificate prin calificările dovedite de persoana interesată să nu rămână doar fictivă, ceea ce revine instanței de trimitere să verifice.

Semnături